

OP ZOEK NAAR DE HEIRBAAN ELEWIJT-TIENEN

OPGRAVINGSVERSLAG
LANDSAKKER PERK 2005-2006

HEDWIG BULS

DEEL 1

Geografische en geologische situering Landsakker

1. Geografische beschrijving

De deelgemeente Perk van de fusiegemeente Steenokkerzeel ligt in het Brabantse Zandleemgebied en behoort tot de vallei van de Dijle Ten Noorden van Perk bevindt zich Elewijt, bekend om zijn Romeinse vicus, hier eindigen de Kempische zandgronden overgaand naar de zandleemgronden. Ten zuiden van Perk klimmen we naar het Zuidbrabantse leemplateau.

Het toponiem Landsakker, is landbouwgebied, en bevindt zich op een zeer zacht glooiende heuvel 1500 meter ten noordoosten van de kerk van Perk en op een hoogte van ongeveer 15 meter boven de zeespiegel. Landsakker helt af, van het zuiden tot het noordoosten, naar de vallei van de Barebeek toe.

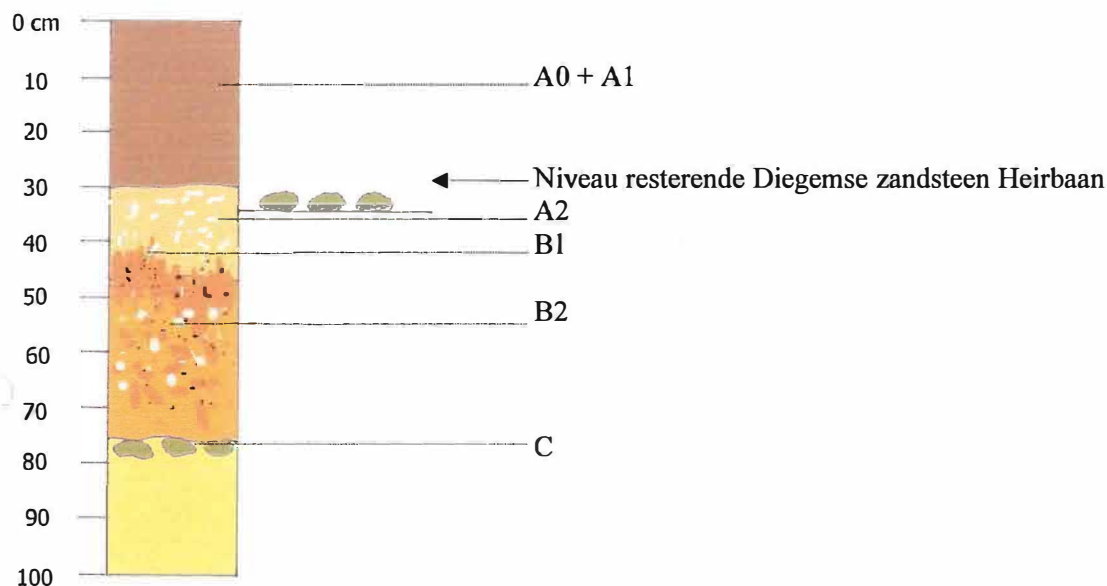
2. Geologische kenmerken

We bevinden ons hier in een gebied waar de eolische loessmantel in de loop van het Holocene (-10.000 jaar tot heden) door erosie is aangetast zodat de lagen van het tertiair (cenozoïcum) op geringe diepte, minder dan 1 meter aangetroffen worden.

In deze lagen (lutetiaan) vinden we hier de welbekende 'Balegemse', 'Diegemse' of 'Gobertrange'steen al naargelang de winningsplaats of de geologische oorsprong.

Flarden van het lediaan, rijk aan grint, keitjes, fossielen (numulieten en haaiantanden) en kalksteen, rusten op het onderliggende Brusseliaan zand. Soms betreft het de zeer harde 'grottensteen' dit is door silex samengekit zand in de kalkarme lagen. De historisch bekende ontginning van deze kalkzandsteen in de scheysputten zorgt lokaal voor grondverstoring wat de archeologische interpretatie bemoeilijkt of zelfs onmogelijk maakt.

3. Stratigrafie van de bodem

De verschillende geologische lagen die we aantreffen in de ploegsleuf kunnen in het algemeen als volgt beschreven worden:

A0 + A1

- Teelaarde

A2

- Uitgeloogde laag, praktisch zuiver, niet homogeen zand met grove kwartskorrels (waarschijnlijk salterend zand, fel gepolijst door weer en wind)

- Eolisch zand

- Weinig donkere korrels ijzer, mangaan of glauconiet

B1

- Donkerroestig niet homogeen zand, met donkere korrels door ijzer, mangaan en glauconiet aaneengekit zand

B2

- Fijn roestig zand met veel donkere korrels type glauconiet

C

- Tertiair (Leliaan + Brusseliaan)
- Geelgroen grofkorrelig hoekig zand (leempelletjes klevend op grote korrels zand)

- Rijk aan fossielfragmentjes (kokolieten, radiolaria, foraminifera), rijk aan kalkzandsteen

Besluit

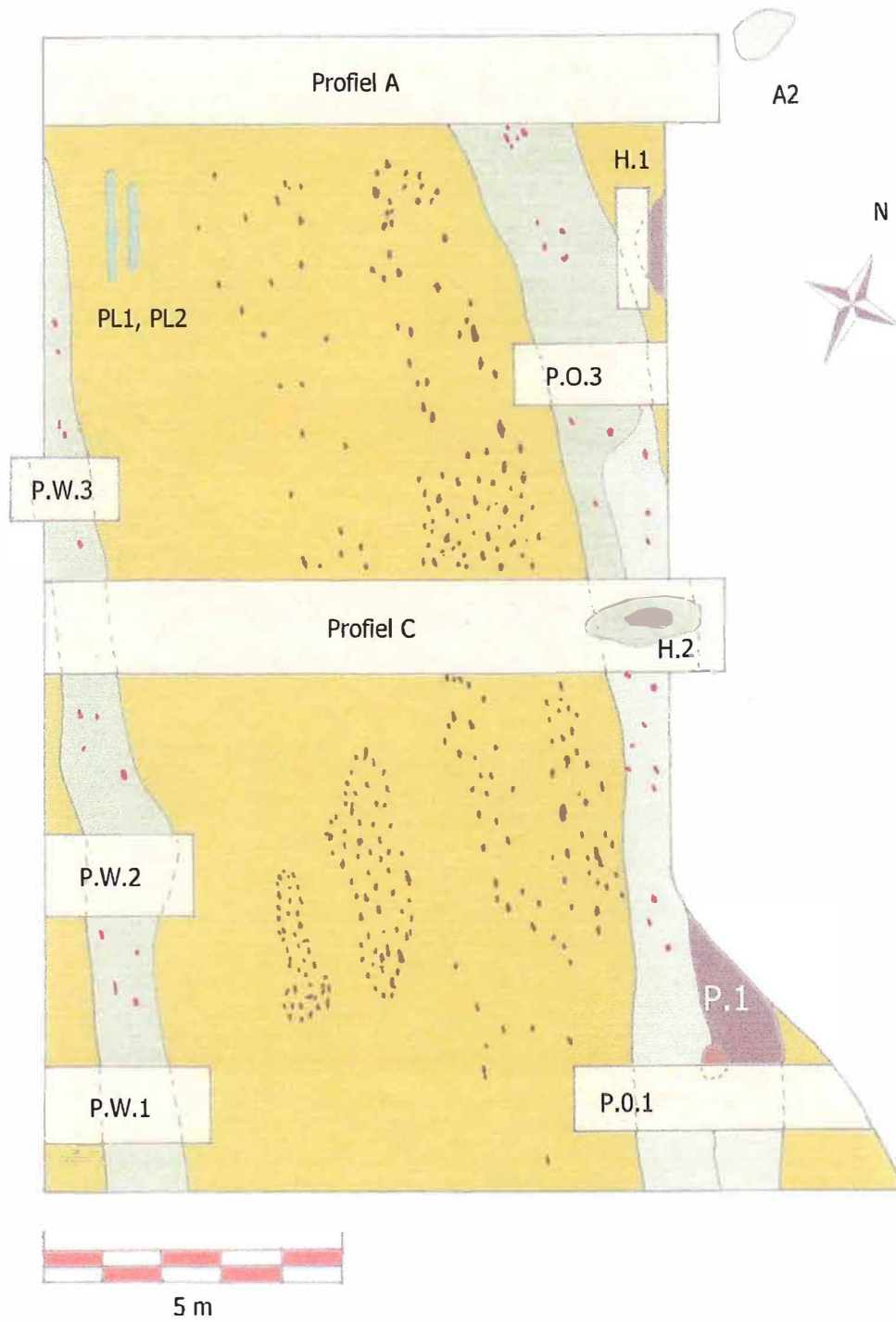
Tot B2-diepte een uitgesproken kalkarme grond, waarschijnlijk een gemengde eolische laag van een duintop, fijn en grof salterend zand kwartiair.

We merken op dat over de ganse opgravingsite horizontale banken van kalkzandsteen worden aangetroffen, met uitzondering van de afvalputten en langsgrachten. Hieruit kunnen we afleiden dat de stratigrafie van de bodem op het opgravingsvlak niet door steenwinning verstoord is.

DEEL 3

1. Opgravingsplan

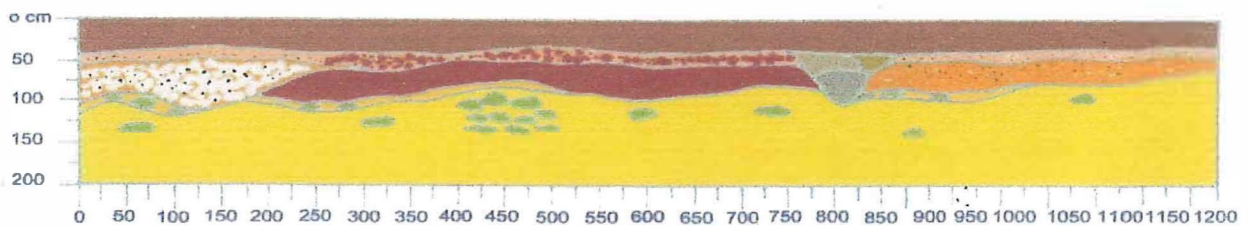
2. Legende opgravingsplan

- Resterend zandstenen (Diegemse) heirbaan
  - Puin heirbaan (Diegemse zandstenen) in langsgrachten
  - Sleuf profiel doorsneden
  - Paalgat P1
  - Donkere verkleuring met houtskool vermenging
  - Grijsz humeuze verkleuring
  - Meer donkergrijsz humeuze verkleuring
  - PL1, PL2: ploegsporen
  - Bodemopgravingsvlak (bodemlaagA2)
- Profiel A: totale dwarsdoorsnede bodem
  - Profiel C: totale dwarsdoorsnede opgravingsvlak
  - P.W.1: sleufprofiel westelijke gracht 1
  - P.W.2: sleufprofiel westelijke gracht 2
  - P.W.3: sleufprofiel westelijke gracht 3
  - P.O.1: sleufprofiel oostelijke gracht 1 met profieldoorsnede paalgat P1
  - P.O.3: sleufprofiel oostelijke gracht 3
  - H1: verkleuring afvalput 1
  - H2: verkleuring afvalput 2
  - A2: afvalput buiten het opgravingsvlak

DEEL 5

Sleufprofielen

1. Profiel A totale dwarsdoorsnede bodem opgraving

Profiel A vertoont een totale doorsnede van de bodem van de opgraving. Hierin konden we zowel natuurlijke lagen als archeologische verkleuringen vaststellen.

- De cultuurlaag
De bodem is hier omgeploegd met een diepte variërend van 30 cm tot 40 cm. Bij het omploegen van de akker zou volgens de landbouwer, de ploeg daveren op de resterende stenen van de heirbaan en wordt de ploegdiepte op dit stuk hoger ingesteld om schade aan machines
- Ongeveer gelijklopend met de resterende zandstenen van de heirbaan konden we op een diepte van 40 tot 50 cm en over een breedte van 6 m een meer donkere verkleuring, ongeveer 15 cm, van de A2 horizon vaststellen (foto a). In deze laag hebben we geen stenen van de heirbaan teruggevonden. We vermoeden dat het resterende puin op het opgravingsvlak plaatselijk ingereden is door zwaargeladen karren op een modderige bodem, we kunnen dit het best vergelijken met een hedendaagse, slecht onderhouden veldweg die na verloop van jaren karrensporen en putten vertoond waardoor de oorspronkelijke verharding plaatselijk naar een lager niveau is weggezakt. Dit wordt nog verder besproken in het hoofdstuk 'Bodemopgravingsvlak'
- A2 horizon

Onder deze verkleuring een gewelfd uitziende, donkere, roestige laag granulometrisch onhomogeen zand die keien en leem bevatten, dit over een breedte van 6,25 m en variërend in dikte van 40 tot 50 cm. We kunnen deze gewelfde laag aanzien als een natuurlijke restlaag van sedimenten achtergelaten in het Eoceen door de zee. We troffen deze laag ook aan buiten de langsgrachten en kunnen deze als dusdanig niet beschouwen als een aangebrachte fundering van de heirbaan. Tevens vermelden we ook dat op sommige plaatsen in de omgeving deze lagen dagzomen aan de oppervlakte o.a. op het Herdersveld te Berg-Lelle, Keiberg te Perk en het Keiveld te Steenokkerzeel

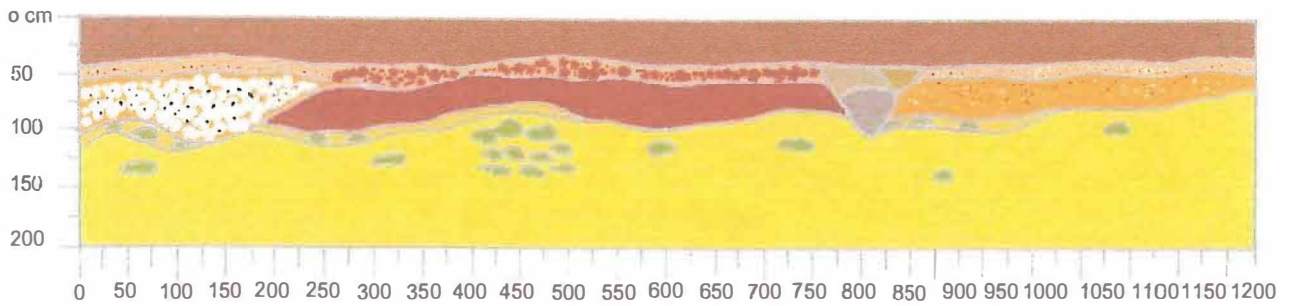
Foto a: de heirbaan tekent zich af door een verkleuring van de A2 horizont in profiel A

Links gelegen van de gewelfde laag zien we een lichtgrijze depressie met komvormige bodem (foto b), ze heeft een totale diepte van 1,10 m onder het maaiveld en een breedte van ongeveer 2 m. Het fijne lichtgrijze zand vertoont meer donkere verkleuringen door roestvlekken en mangaanbolletjes, verder onderzoek van de zandstalen gaf volgende resultaten: homogeen fijn zand en weinig leem. Deze kan aanzien worden als een in de laatste ijstijd met eolisch zand opgevulde depressie

Foto b: met eolisch zand opgevulde depressie

De oostelijke langsracht: lag onmiddellijk naast het resterende puin van de heirbaan

B1-horizont

Fossilrijk Lediaan met zandsteenbanken en onderliggend Brusseliaans zand
De gevonden haaiantanden (foto a) en mumelieten (foto b) in deze lagen getuigen dat het tijdens het Midden-Eoceen (ongeveer 40 miljoen jaar geleden) een warme, ondiepe zee deze akkers overspoelden.

Opmerking:

De westelijke langsracht tekende zich af in de bodem van het opgravingsvlak op 2 meter afstand van het resterend puin van de heirbaan. Door de beperkte afmeting van de opgraving verliet deze verkleuring het opgravingsvlak in de westelijke zijwand van de opgraving en werd dus niet mee ingetekend in profiel A.

Foto a

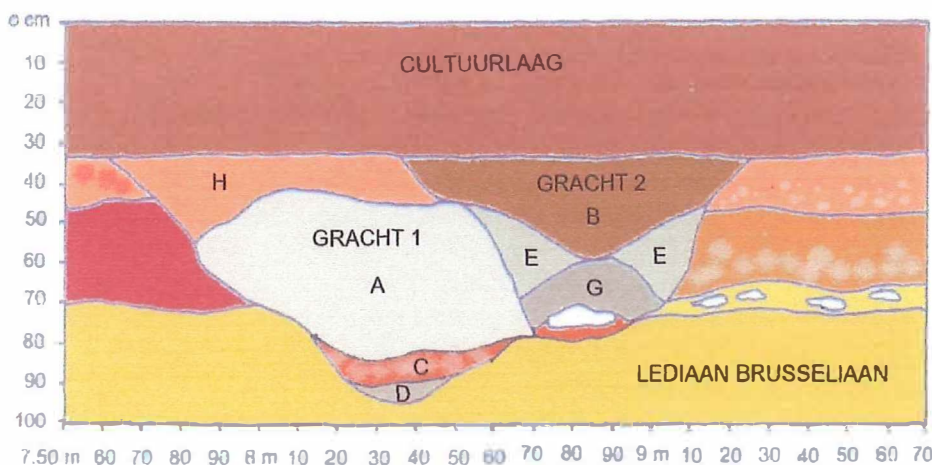
foto b

2. Details oostelijke langsgrachten in profiel A

Een komvormige verkleuring van de bodem met een breedte van 195 cm en met de diepste punt 110 cm onder het maaiveld tekende zich af in profiel A, aan de oostelijke zijde onmiddellijk na het resterende puin van de heirbaan. In deze verkleuring vonden we de structuur van twee verschillende langsgrachten, waarvan de vulling van gracht 2 de vulling van gracht 1 doorsneet, we denken hier vooral aan een vergraving van de gracht naar de buitenzijde van de aslijn van de heirbaan toe. Zo een vergraving kan zich voordoen bij onderhoudswerken met als doel het wegdek te verbreden. In andere profieldoorsneden van de oostelijke langsgrachten konden we eveneens deze vergraving vaststellen. De twee langsgrachten vertoonden verschillende vullingen en worden afzonderlijk besproken.

Gracht 1

De gracht het dichtst tegen de heirbaan gelegen was voor een groot gedeelte opgevuld met een dikke laag van 35 cm donkergrijs, fijn zand (A). Deze vulling was afgedekt met een laag zand en leem gelijk aan de A2-horizont (H) en is waarschijnlijk aangebracht bij het graven van gracht 2. Op de bodem van deze gracht tekende zich een roestige zand met leem vermengde laag af (C) waaronder zich een meer kleierige ingespoelde laag bevond (D). Deze lagen tonen aan dat er ooit water in deze gracht stond.

Gracht 2

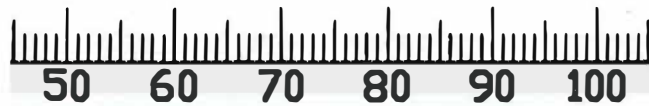
Deze gracht doorsnijdt het profiel van gracht 1 en kan daarom als een nieuw gegraven gracht of als een verschuiving van gracht 1 aanzien worden. De gracht is bewaard gebleven over een breedte van 100 cm en een diepte van 50 cm. Een bruine humeuze vulling van zand en leem van 30 cm dik rijkend tot aan de cultuurlaag kenmerkt deze gracht. De roestige bodem (F) reikte tot aan de natuurlijke laag zandstenen, +/- 85 cm onder het maaiveld, en was gevormd door een 10 cm dikke donkergrijze laag (G) met langs de flanken een door water ingeslibde kleierige laag (E).

De vondsten

1. Op de scheiding van gracht 1 en 2, vulling H en B werd een bodemfragment van een gesmookte pot aangetroffen, oranje tot lichtbruin gebakken uit een gele pasta van zand en klei gemagerd met een weinig fijn gemalen rood aardewerk of dakpannen. Het bodemfragment is waarschijnlijk lokaal gemaakt aardewerk uit de Romeinse periode.

2. In de kleiige ingeslibde laag (E) van gracht 2 werd het kaaksbeen van een knaagdier gevonden

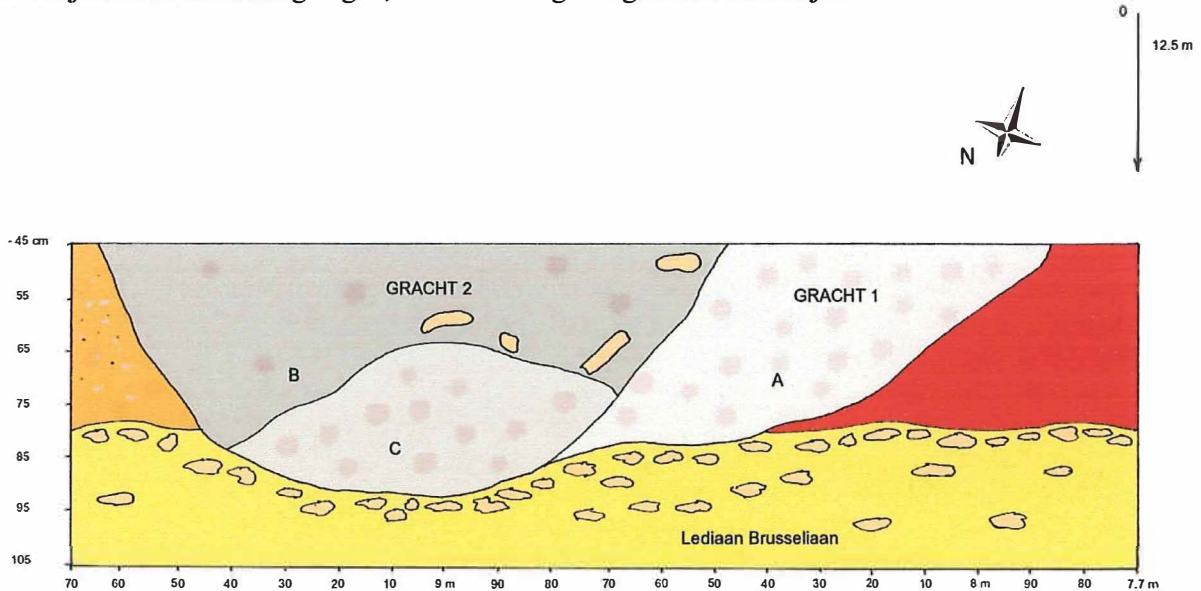

3. Sleufprofiel 3 Oostelijke langsracht

Buiten de twee totale doorsneden profiel A en C werden nog twee sleufprofielen gemaakt van de oostelijke langsracht profiel P.O.3 en profiel P.O.1.

3.1 Sleuf profiel P.O.3

Een grote komvormige verkleuring van de bodem met een totale breedte van 170 cm en op het diepste punt 40 cm bewaard gebleven t.o.v. het opgravingsvlak (- 45 cm) tekende zich af in sleufprofiel P.O.3. We stelden hier nogmaals vast dat we deze verkleuring konden onderverdelen in twee langsrachten waarvan gracht 2 het verst van de aslijn van de heirbaan gelegen, de verkleuring van gracht 1 doorsnijdt.

Gracht 2

Buiten de twee totale doorsneden profiel A en C werden nog twee sleufprofielen gemaakt van de oostelijke langsracht profiel P.O.3 en profiel P.O.1. in deze laag terechtgekomen.

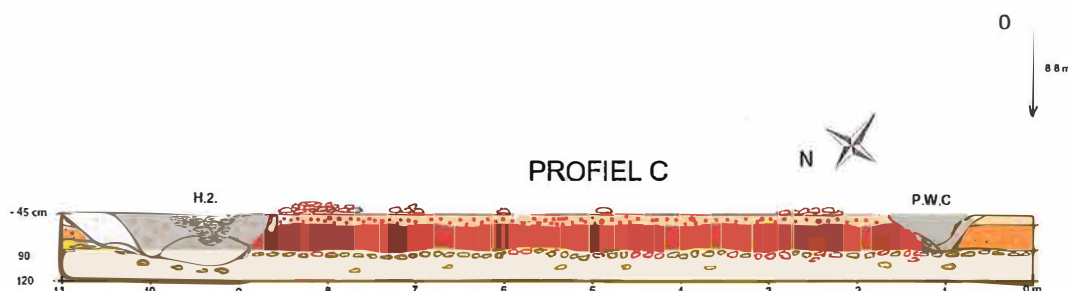

Gracht 1

De door gracht 2 doorsneden verkleuring van gracht 1 was nog tot over een breedte van 63 cm en een diepte van 36 cm bewaard gebleven t.o.v. het opgravingsvlak. De grachtvulling A bestond uit een lichtgrijze met zand en leem vermengde roestige laag.

4. Profiel C

Ongeveer in het midden van de opgraving werd een sleuf gegraven over de totale breedte van het opgravingsvlak, profiel C. We konden in dit profiel ook de verkleuringen van de langsgrachten van de heirbaan vaststellen namelijk de verkleuring van de oostelijke langsgracht H.2 en de verkleuring van de ten westen van de heirbaan gelegen langsgracht P.W.C.

Meer donkere, bruingrijze gevlekte natuurlijke A2 horizont onder de heirbaan, samengesteld uit fijn eolisch en groffer zand, leem en kleine keien. Toevoeging van waterstofchloride aan het bodemstaal gaf geen reactie, deze bodemlaag bevat dus zeer weinig of geen kalk. De bodem onder de heirbaan is dus niet verstoord door vermenging met onderliggende, kalkrijke tertiaire lagen (zandontginning of steenwinning).

De samenstelling van de A2 horizont naast de heirbaan is gelijk aan deze onder de heirbaan.

Uit grof en fijn zand samengestelde B1 en B2 bodem naast de heirbaan.

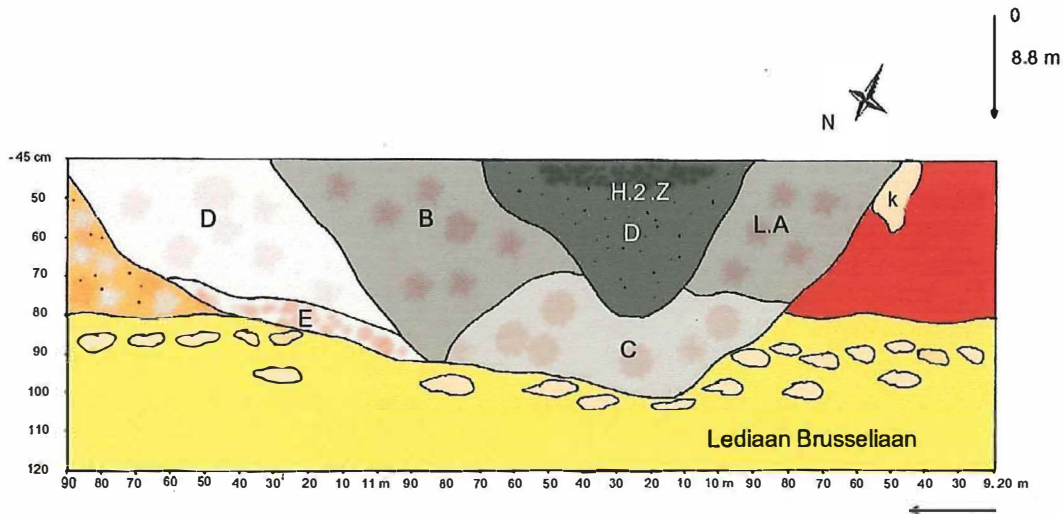
De B1 en B2 horizont onder de heirbaan is gelijk aan deze buiten de heirbaan.

Tertiaire bodem, Lediaan, Brusseliaan, kalkzandsteenbanken.

H.2 Profiel oostelijke langsgracht gekenmerkt door centrale zeer donkere verkleuring.

P.W.C Profiel van de westelijke langsgracht

4.1 De oostelijke langsgracht in profiel C-H.2

Het profiel van de oostelijke langsgracht tekende zich af in de bodem over een totale breedte van 240 cm en was tot op het diepste punt bewaard gebleven tot een diepte van 60 cm t.o.v. het opgravingsvlak. Dit profiel onderscheidde zich t.o.v. andere profielen van de oostelijke langsgracht om zijn breedte en vulling, tevens was in dit profiel geen onderscheid te maken tussen langsgracht 1 en 2.

a. De breedte

T.o.v. de oostelijke langsgracht (in profiel A 195 cm, in profiel P.O.3 170 cm) was de totale breedte van profiel H.2 breder.

b. De structuur van de vulling

We konden in de vulling van profiel H.2 zes opvullingslagen onderscheiden, de bodemlaag bestond uit een grijze, 30 cm dikke vette zand met leem vermengde laag met roestafzetting C. Deze laag was langs beide zijden geflankeerd door een meer donkere humeuze, roestige vulling van zand en leem L.A en B. De tegen de heirbaan gelegen flank van laag L.A was verstevigd met een grote kalkzandsteen (k). In de langs de heirbaan ingeslibte laag L.A werden vele vondsten gerecupereerd o.a. drie Romeinse schoennagels (foto a), aardewerk, enkele nagels, een aantal dierlijke botten en eveneens een aantal slakkenhuisjes (foto b).

foto a: Romeinse schoennagels, de zolen van Romeinse sandalen werden beslagen met nagels om snelle slijtage te voorkomen.

De grijze roestige vulling van houtskoolresten, leem, eolisch en grof zand tussen L.A en B (laag D) had een breedte van 80 cm en was tot een diepte van 40 cm bewaard gebleven t.o.v. het opgravingsvlak (-45cm). Deze verkleuring reikte tot 10 cm in de bodemlaag. Een aantal slakkenhuisjes en dierlijke botten met snij- en verbrandingssporen werden uit deze laag gerecupereerd. Bovenaan in deze vulling nam de concentratie aan houtskool sterk toe en vormde een ovaalvormige zeer donkere verkleuring op het opgravingsvlak van ongeveer 55 cm doorsnede. In deze houtskoolconcentratie (H.2.Z) werden een aantal aardewerkscherven aangetroffen waarvan sommige secundaire verbrandingssporen vertoonden. Daar er geen verbrande leem of verkleuringen van de bodem ontstaan door hoge temperaturen in deze laag zijn aangetroffen gaat het hier waarschijnlijk om de in de langsracht gestort huishoudelijk afval dat in verschillende fasen is gestort.

foto b: in de humeuze lagen L.A en D bevonden zich een aantal slakkenhuisjes van de tuinslak

Een schuin aflopende ingeslibte lichtgrijze laag (laag F + E) van eolisch zand, leem en verspreide roestvorming vormden de uiterst oostelijke vulling van profiel H.2. Deze laag tekende zich af over een breedte van 60 cm en was bewaard gebleven tot een diepte van max. 50 cm t.o.v. het opgravingsvlak. Op de schuin aflopende bodem vormde zich een ongeveer 10 cm dikke meer lemige, met overvloedige roetafzetting ingeslibte laag. In deze laag werden geen vondsten aangetroffen.

c. De vondsten

c.1. Slakkenhuisjes (foto b)

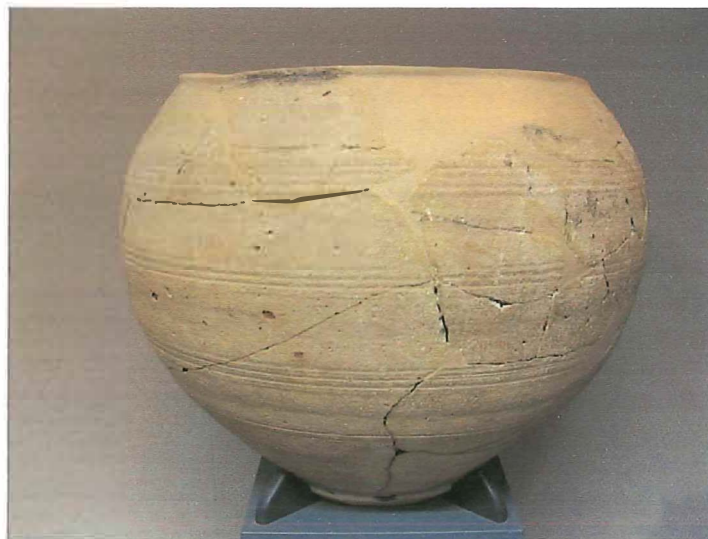
In de afvalrijke lagen L.A en D werden een aantal huisjes van de tuinslak of *Cepaea nemoralis nemoralis* (Linnaeus 1758) aangetroffen, het gaat hier om een wijdverspreide soort die in een brede waaier van verschillende habitatten kan worden aangetroffen, bossen, graslanden, heggen, duinen, cultuurterreinen, wegbermen, oevers, braakliggende gronden, enz. Ze leven in het struikgewas en kruidenvegetaties en voeden zich voornamelijk met plantaardig materiaal, vleesresten op het aangetroffen botmateriaal in het gestorte afval zouden mogelijk ook kunnen genuttigd zijn maar normaal zijn het geen vleeseters. Het feit dat deze diertjes ook in de afvalloze humeuze vulling van de westelijke langsracht werden aangetroffen kan er op wijzen dat ze beschutting zochten onder een eventueel aanwezig bladerenpakket op de bodem of in de met vegetatie begroeide oevers van de langsrachten.

c.2. Het aardewerk

In L.A werden in totaal 53 aardewerkscherven en 5 kleine fragmenten van dakpannen aangetroffen. De 53 aardewerkscherven zijn afkomstig van 39 individuen. Aangezien de grote diversiteit, de felle erosie en fragmentatie van het aardewerk ondersteunt het de hypothese van gestort afval dat ofwel secundair gestort is (het bevondt zich reeds in deze staat wanneer het gestort werd) ofwel dat het een langere periode blootgesteld was aan erosie (bv. vertrappeling, regen, wind, vorst, enz.) in de flank van de langsracht voor het werd afgedekt met de grachtvulling.

Scherf 1
randfragment
dolium

Dolium (foto. Museum archeologie Bavay)

Wordt vervolgd.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Leefmilieu en Infrastructuur
Administratie Ruimtelijke Ordening
Huisvesting en Monumenten en Landschappen

**VERGUNNING
tot het uitvoeren van een
archeologische opgraving**

in toepassing van het Decreet van
30 juni 1993 houdende bescherming
van het archeologisch patrimonium,
gewijzigd bij het decreet van 18
mei 1999 en 28 februari 2003
en het besluit van de Vlaamse
regering van 20 april 1994,
gewijzigd bij besluit van 12
december 2003, houdende uitvoering
van dit decreet.

Afdeling Monumenten en Landschappen

Phoenix gebouw
Koning Albert II laan nr 19 bus3
1210 BRUSSEL
tel. 02/553.16.11
fax. 02/553.16.05

Dossiernummer: 05/33

Een vergunning tot het uitvoeren van een **archeologische opgraving** in:

Lokalisatie:

Provincie: Vlaams-Brabant   Gemeente: Steenokkerzeel
Deelgemeente: Perk

Adres: Landsakker, Kampenhoutsesteenweg

Kadaster:

Afdeling: 3   Sectie: A   Blad: 2
Percelen: 513D

Wordt verleend aan:

Naam: BULS   Voornaam: Hedwig
Adres: Everbergstraat 84 3071 Erps-Kwerps
Tel.: 02 759 57 75   Fax: -
E-mail: -

Tijdsduur:

Begindatum: 1 juli 2005
Einddatum: 31 december 2005

Mits de archeologische opgraving wordt uitgevoerd in overeenstemming met de algemene bepalingen bepaald in artikel 14 van het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994, gewijzigd bij besluit van 12 december 2003 (B.S. 09.06.2004), tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003 (B.S. 15.09.1993, 08.06.1999 en 24.03.2003), voor zover deze niet afwijken van de in deze vergunning bepaalde bijzondere voorwaarden.

Bijzondere voorwaarden:

De voorziene 200m² dient afgegraven te worden met een graafmachine met graafbak zonder tanden.

Brussel,

Voor de Vlaamse Minister,
De Gemachtigde Ambtenaar,

Joris Scheers,
Afdelingshoofd.

Erps-Kwerps, 12 september 2005

Beste Werner,

Zoals beloofd bezorgen wij u een klein verslag van onze opgraving Romeinse heirbaan Elewijt - richting Tienen te landsakker Perk.

Het opgravingsvlak is enkele meters verschoven t.o.v. de gracht aan de rand van het bos daar uit het vooronderzoek bleek dat deze omgeving te erg verstoord en vervuild is om tot een goed resultaat te komen.

Het afgraven van het opgravingsvlak is goed verlopen en is gefinancierd door de gemeente Steenokkerzeel. Tijdens de graafwerken is Ring TV op bezoek geweest waarvan 's avonds een verslag is uitgezonden op TV.

Het opgravingsvlak is in het beginstadium onderverdeeld in drie vlakken en twee niveaus zoals u kan zien op tekening 1 en foto 1 om zoveel mogelijk stenen van het wegdek te laten liggen. Daarna is het manueel afgegraven en opgekuist met als resultaat foto 2.

Details foto 2

- Stenen wegdek: gedeeltelijk verstoord door steenrecuperatie en landbouw;
- Stenen liggen nog met bolle zijde naar boven;
- Lijnvorming en structuur zichtbaar;
- Fragmenten van Romeinse dakpannen tussen wegdek;
- Romeins aardewerk + post Middeleeuws aardewerk op wegdek;
- Richting wegdek: 120° ZO;
- Herkomst gesteente wegdek: waarschijnlijk niet uit de streek (nog te onderzoeken).

Details foto 3

- Doorsnede opgravingsvlak ZO-zijde, gracht waarneembaar + grondverkleuring (nog verder te onderzoeken);
- Tevens gracht zichtbaar middenlijn wegdek (nog verder te onderzoeken).

Details foto 4 en 5

- Verkleuring in rechte structuur: ploeg of karrenspoor (nog verder te onderzoeken).

Foto 6

Onze ploeg aan het werk nl. Etienne, Willy, Fons, Maurice en Hedwig (neemt foto).

Werken momenteel in uitvoering

- Doorsnede NW-zijde maken, we hebben de indruk dat het wegdek in een negatieve bedding is aangebracht op een fundering van roestkleurig zand, kwartskeien en leem (nog verder te onderzoeken);
- Opsporen van de grachten in deze doorsnede met tot doel het uitlijnen van het wegdek overeenkomstig met de doorsnede aan de ZO-zijde.

Planning toekomst

- Alles intekenen;
- Zoveel mogelijk informatie verzamelen;
- Uitgraven van de grachten.

Wij bezorgen u verder informatie en willen u vooral bedanken voor de opgravingsvergunning.

Tot ziens en met vriendelijke groeten

Hedwig Buis en medewerkers

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Hedwig Buis', written over a horizontal line.

Spijtig genoeg is onze opgraving ondergelopen na de wolkbreuk op zaterdag 10 september en is gedeeltelijk vernield (zie foto).

Wij doen al het mogelijke om de schade te herstellen maar het zal veel extra werk vragen.

Is het mogelijk om de vergunning te verlengen gezien de grote achterstand die we nu opgelopen hebben.

Romense heir bean landsakker
Perk.

Foto nr 2

Foto nr 3

Romijnse heir baan Lands atker Perk. doorsnede 2.0 zijde.

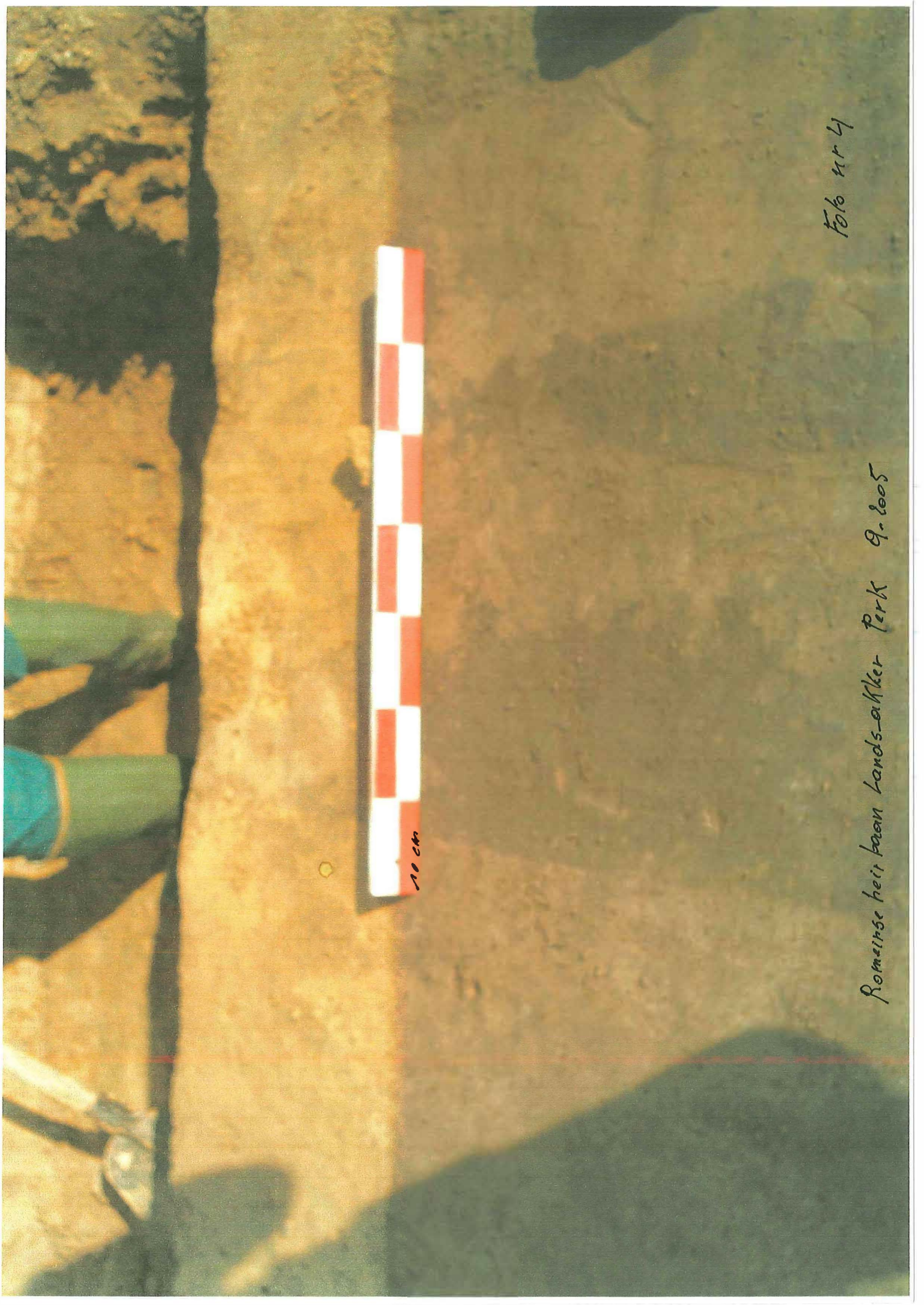

Foto nr 4

Romeinse heit baan lands-alkker Perik 9.2005

10 cm

Romeinse heibooien landsakker Perik 8-2005

Foto nr 1

Fot. nr 6 Romense heirbaan Iornals okker Per k. 8-2005

Kleine afwijking van werkelijk vlak.

